

СЕКЦІЯ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

УДК 159.942(043)

Варава Л. А., кандидат психологічних наук, доцент

КАТЕГОРІЯ «ПЕРЕЖИВАННЯ»: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Робота з переживаннями людини є основною в індивідуальній та груповій роботі практичних психологів, особливо в психологічному консультуванні і психотерапії, тому знання про структуру і динаміку переживання, його взаєминах з психічними та соціально-психологічними феноменами, закономірності й особливості прояву в різних ситуаціях є нагально необхідними для психологічної практики.

Результати аналізу літературних джерел із проблеми переживань засвідчують увагу українських та зарубіжних дослідників до цього феномену (Р. Ассаджолі, Л.І.Божович, Г. М. Бреслав, О. А. Будницька, Ф. Є. Василюк, Л. С. Виготський, В.К.Вілюнас, К. Е. Изард, О. М. Леонтьєв, С. Д. Максименко, С. Л. Рубінштейн, О.П.Саннікова, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Т. С. Яценко та інші). Останнім часом інтерес до категорії переживання значно підвищився. Л.Р. Фахрутдинова, відзначаючи цю тенденцію, називає категорію переживання «модною» на сучасному етапі розвитку психології [7]. Але хоча багато дослідників і практиків визнають значимість переживань у житті особистості, досі проблема переживання залишається не проясненою. Кожен автор, який звертається до переживання як психологічному феномену, зустрічається з одним з його багатьох ликів. Аналіз зарубіжної та вітчизняної наукової літератури показав, що у різних авторів значно різняться трактування функцій переживання з точки зору розвитку особистості і психічного функціонування людини. Мають місце кілька трактувань переживання як психологічного феномена. З цієї причини можна зіткнутися з такими термінами як переживання-мешкання, переживання-стан, переживання як механізм презентації суб'єкту проблеми, «значимі переживання», «ключове переживання» і т.д. [2, 4, 5, 7]. Але всі ці терміни досить розмиті і потребують більш строгого визначення. Наприклад, термін «значимі переживання» був запропонований Ф.В. Бассінім для позначення цілого масиву психологічних явищ, таких, як ефект «незавершеності дії», «комплекс неповноцінності» і т.д. В цей ряд можна включити і «ключові переживання» [6]. Про ключові переживання писав ще Л.С. Виготський, що переживання якої-небудь ситуації визначає те, як ця ситуація буде чи не буде впливати на розвиток особистості [3]. Таким чином, Л.С. Виготський в контексті проблеми особистості і середовища розглядав ключове переживання в якості одиниці аналізу особистісного розвитку. Ф.В. Бассін, розвиваючи поняття значущих переживань як предмета власне психологічного дослідження, відзначав, що світ для людини стає значущим тому, що вона здатна до його переживання [1].

Багатьма провідними вченими (С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський, А.В.Петровський, М. Г. Ярошевський та ін.) переживання позначалося як базова категорія психології. С.Д. Максименко представив методологічні підґрунтя категорії переживання. Автором робиться висновок про те, що переживання – це та психологічна реальність, вивчаючи яку, сучасна психологія може суттєво і методологічно глибоко збагатити свій зміст [4]. Тривалий час у психології поняття переживання вивчалось у контексті емоцій та емоційних станів суб'єкта або інтерпретувалось як різновид психологічних захистів. У вітчизняних та зарубіжних дослідженнях (Г. М. Бреслав, К.Е. Изард, О. М. Леонтьєв, А. Ліндслі, О. П. Саннікова, В. Томкінс та ін.) підкреслюється, що емоція насамперед характеризується внутрішнім станом суб'єкта – переживанням. У контексті системно-структурного підходу (Б. Г. Ананьєв, Б. Ф. Ломов, В.І.Слободчиков, Б. М. Теплов та ін.) категорія переживання вивчається як форма

вияву ставлення до ситуації, форма емоційного відображення, як цілісний психічний акт, що включає всі аспекти психіки й відображає усю повноту буття індивідуальності.

Теоретичні дослідження категорії переживання як базової категорії психології здійснювались с позицій діяльнісного підходу (Ф.Є. Василюк, В.К. Вільонас, Л.С.Виготський, Л.І. Божович, О.М. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн та ін.). Концепція переживання як діяльності представлена Ф.Є. Василюком. В даній концепції переживання трактується як специфічна робота перебудови «життєвого світу», основною метою якої є підвищення осмислення життя. Переживання розглядається Ф.Є. Василюком не як відблеск у свідомості суб'єкта тих чи інших його станів, а як особлива форма діяльності, спрямована на відновлення душевної рівноваги, втраченої свідомості існування [2]. З інших теоретичних позицій розглядала категорію «переживання» Л.І. Божович, виділивши в ній компоненти відносини, орієнтування та спонування. Переживання дійсно відображає стан задоволеності суб'єкта в його взаєминах з навколишнім середовищем, тому переживання виконує в житті вкрай важливу функцію: «ознайомлює» суб'єкта про його відношення з середовищем і відповідно з цим орієнтує його поведінку, спонукаючи діяти в напрямку, який зменшує або повністю ліквідує розлад, що виник [3].

Взаємозв'язок феномену переживань із несвідомою сферою психіки представлений у розрізі психодинамічного підходу в роботах Ф. В. Бассіна, Л.Л.Бондаревської, М. О. Котіка, Т. С. Яценко та ін. Так, Т.С. Яценко визначає, що важливу роль у формуванні несвідомої сфери психіки відіграють інфантильне значущі переживання, сформовані в едіповий період розвитку і пов'язані як із взаєминами зі значущими людьми, так і з загальним емоційним фоном розвитку. Кількісні чи статеві параметри набувають сили у процесі соціалізації, а для несвідомого значущість переживання події є вагомішою, особливо якщо переживання відповідає базовим захистам. Відхід від болісних переживань через компенсацію, заміщення, раціоналізацію або інші захисні механізми призводять до відходу від контакту з реальністю, від її адекватної оцінки та усвідомлення, тобто від рефлексії [5].

Особливу увагу вчені акцентують на проблемі переживань у травмуючих та кризових ситуаціях, що детально розглянуто Ф. Є. Василюком, О. П. Санніковою, Н.В.Тарабріною, Т. М. Титаренко та ін. Загалом аналіз наукових підходів до проблеми переживань дозволяє зробити висновок, що вивчення цього феномену відбувалося переважно в контексті функціонування свідомої сфери психіки. Так, Л.Р.Фахрутдинової визначена природа переживання як явища свідомості, субстанціональності суб'єкта, що утворює єдність з рефлексією, функцією якого є «переробка» враження і вбудовування їх у структури свідомості. Визначено відносини переживання з буттєвої і рефлексивної структурами свідомості. В динаміці переживання встановлено, що результатом переживання враження є зміна структур свідомості і відносин між ними. Переживання включено у взаємодію з суб'єктно-особистісними характеристиками. Переживання і структури Я взаємопов'язані; характер зв'язків змінюється в залежності від ситуації. Его-захисні механізми змінюють характеристики переживання. Показані відносини переживання і психічних властивостей: темпераменту, характеру, здібностей і спрямованості особистості. Встановлено, що якісні і кількісні складові цих взаємин залежать від модальності ситуації [7].

М.В. Папуча розробил концепцію, принципи та способи структурування внутрішнього світу як складової особистісного розвитку. За авторськими даними структури внутрішнього світу є складними психологічними системами, які утворюються в процесі переживання особистістю подій. Розкрито основні механізми структурування внутрішнього світу, серед яких відзначено цілепокладання, створення психологічних засобів і переживання, при цьому останньому належить провідна роль. Встановлено, що специфічною умовою розвитку структур є діалог, оскільки в останньому не стільки виражається, скільки формується наявне переживання [5]. Основною одиницею внутрішнього життя особистості є переживання. Переживання у формі психічних станів, в яких злиті емоційні, вольові та інтелектуальні компоненти, відображають події та обставини життя в їх відношенні до самого суб'єкту. Пережите зберігається в пам'яті особистості і служить матеріалом для осмислення у процесі

вироблення життєвих планів і цілей, життєвої філософії, що визначають поведінку людини. Але експериментальні та теоретичні дослідження показують, що переживання часто протікають фактично незалежно від функціонування емоційної сфери, і це пов'язано, в основному з дією психологічного захисту, яка блокує, знижує, коректує контакт сфери переживання з емоційною сферою

Таким чином, категорія «переживання» має широкі перспективи подальшого вивчення як в теоретичній психології, так і в прикладній та практичній діяльності. Найбільш перспективними є такі напрями розвитку концепції переживання: подальше дослідження та уточнення місця переживання серед інших психологічних категорій, виявлення нових психологічних механізмів функціонування в психічному цілому., дослідження структури і динаміки переживання, подальший аналіз, уточнення та розвиток уявлень про складові феномена переживання, характеристики в різних ситуаціях і ін. Психологія переживання вимагає своєї подальшої категоріальної розробки з визначенням природи, феноменології, складу, структури, функцій, динаміки і культурно-соціальних, історичних, гендерних та інших особливостей переживань суб'єкта. Перспективи власної подальшої дослідної роботи ми вбачаємо в пошуках нових методів пізнання значущих переживань та в поглибленому вивченні переживання почуття щастя.

Література

1. Бассин Ф.В. «Значащие» переживания и проблема собственно психологической закономерности / Ф.В. Бассин // Вопросы психологии. - 1972. - №3. - С. 105-124.
2. Василюк Ф. Е. Уровни построения переживания и методы психологической науки / Ф. Е. Василюк // Вопросы психологии. - 1988. - № 5. - С. 27-37.
3. Категория переживания в философии и психологии / под ред. Т. Д. Марцинковской. М.: Изд-во МПГУ, 2004. - 453 с.
4. Максименко С.Д. Переживання як категоріальна основа сучасної загальної та медичної психології / С. Д. Максименко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Сер.: Психологічні науки - 2012. - Т. 2, Вип. 9. - С. 5-9.
5. Папуча М.В. Внутрішній світ людини та його становлення: наук. моногр. / М. В. Папуча - Ніжин: Лисенко М.М., 2011. - 655 с.
6. Узикова А.Ю. Ключевое переживание как единица анализа развития личности // Психологический журнал Международного университета природы, общества и человека «Дубна». - 2009. - №3. Режим доступа: <http://www.psyanima.ru/>
7. Фахрутдинова Л. Р. Психология переживания человека / Л. Р. Фахрутдинова. - Казань: Изд-во КГУ, 2008. - 676 с.

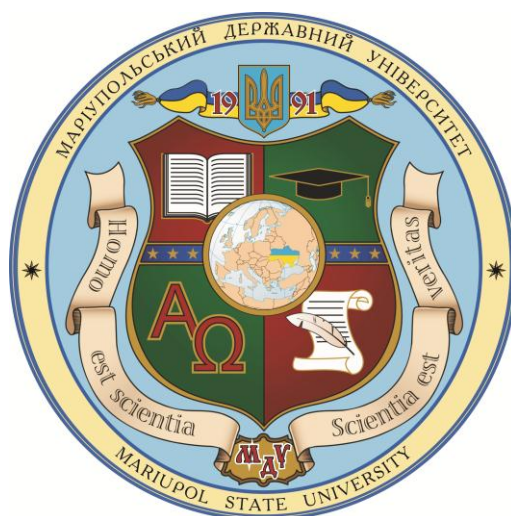
УДК 159.923.33(043)

Вілюжаніна Т. А., кандидат психологічних наук, доцент

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК РЕСУРС КОНСТРУЮВАННЯ ВЛАСНОГО ЖИТТЯ

Сучасна обстановка знижує відчуття безпеки і захищеності сучасної людини. Ситуація загрози життю стає все більш звичною в мирного життя. Це пов'язано в першу чергу з підвищенням загрози фізичного та іншого насильства, терористичних актів, техногенних та екологічних катастроф. Загроза небуття стає неспецифічною характеристикою повсякденної життєвої ситуації. Більш того, вона визначає існування людини. У цих складних умовах актуалізуються проблеми, пов'язані з вирішенням виникаючих перед людиною важких життєвих ситуацій. Проте, в одних і тих же обставинах люди ведуть і відчують себе по-різному. На деяких людей життєві складності діють гнітюче, призводять до погіршення їх фізичного та емоційного стану. У інших ті ж проблеми сприяють пробудженню прихованих

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
НАУКИ ТА ОСВІТИ**

**Збірник матеріалів
XVII підсумкової науково-практичної конференції
викладачів**

30 січня 2015 року

*За загальною редакцією
члена-кореспондента НАПН України, доктора політичних наук, професора,
К.В. Балабанова*

МАРІУПОЛЬ – 2015

УДК 061.3 (063)
ББК 94.3я 431

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. К.В. Балабанова. – Маріуполь: МДУ, 2015. – 430 арк.

Друкується за ухвалою вченої ради Маріупольського державного університету (протокол № 4 від 24.12.2014)

Редакційна колегія:

Голова – Балабанов К.В., доктор політичних наук, професор

Члени редколегії: Баймуратов М.О., д.ю.н., проф.; Безчотнікова С.В., д.філол.н., проф.; Брітченко Г.І., д.е.н., проф.; Булатова О.В., к.е.н., проф.; Бушаков В.А., д.філол.н., проф.; Качинська Н.О., к.політ.н., доц.; Кіндюк Б.В., д.геогр.н., проф.; Косенко Ю.М., к.пед.н., проф.; Ніколенко Л.М., к.ю.н., проф.; Пономарьова І.С., д.і.н., проф.; Почепцов Г.Г., д.філол.н., проф.; Романцов В.М., д.і.н., проф.; Сабадаш Ю.С., д. культурології, проф.; Слющинський Б.В., д.соц.н., проф.; Соколова І.В., д.пед.н., проф.; Шепітько С.В., к.філол.н., проф.

Збірник містить матеріали XVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 30 січня 2015 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, літературознавства і культурології, філології, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

***Редакція не несе відповідальності за авторський стиль праць,
опублікованих у збірнику***

© Маріупольський державний університет

Нетреба М.М. МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ ЗАГОЛОВКІВ.....	241
Орехов В.В. ВПЛИВ ЗМІ НА СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ....	244
Попова В.В. СТРУКТУРНЫЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ИМИДЖА КАК ФЕНОМЕНА МАССОВОЙ КОММУНИКАЦИИ.....	246
Ятчук О.М. ТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ З ГЛЯДАЧЕМ: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ.....	249

СЕКЦІЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Березіна О.О. ДОШКІЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ НОВОГО ТИПУ: БАТЬКІВСЬКІ ОЧІКУВАННЯ.....	252
Бухало О.Л. ФОРМУВАННЯ МІЦНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАНЬ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ.....	254
Демидова Ю.О. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ.....	256
Косенко Ю.М. ДІАЛОГОВЕ НАВЧАННЯ ЯК СПЕЦИФІЧНА ФОРМА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА.....	257
Мякенька О.П. ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	260
Щербакова К.Й. ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	262

СЕКЦІЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Грачова Т.М. ПОЗИЦІЯ М.ЗЕРОВА ЩОДО ВЕКТОРА РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПИСЬМЕНСТВА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	265
Дворянкін В.О. З ІСТОРІЇ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРОК.....	267
Євмененко О.В. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОЗАЦТВА У РОМАНАХ Ю.СОРОКИ.....	270
Коновалова М.М. ДЕРЖАВОТВОРЧІ МОТИВИ В ПОЕЗІЇ ТА ЕСЕЇСТИЦІ Є.МАЛАНЮКА.....	273
Мельничук І.В. ДИСКУРС УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У ПУБЛІЦИСТИЦІ Ю.ЛИПИ.....	275
Мороз О.А. ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ХУДОЖНЬОМУ ОСМИСЛЕННІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.....	277
Романенко Л.В. КАРМАЛЮКІАНА В УКРАЇНСЬКІЙ СЛОВЕСНОСТІ (ДО ПИТАННЯ ПРО ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ).....	280
Сардарян К.Г. ПРОВІДНІ МОТИВИ ЛІРИКИ У ТВОРЧОСТІ І. В. ЖИЛЕНКО..	282
Хорошков М.М. ЕТИЧНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ В ДИСКУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ І ПУБЛІЦИСТИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	285
Хохрякова Л.Ф. АКЦЕНТУАЦІЙНА НОРМА – ОДНА З ГОЛОВНИХ КАТЕГОРІЙ ОРФОЕПІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ ЮРИСТА	287

СЕКЦІЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ І ПРАКТИКИ

Варава Л.А. КАТЕГОРІЯ «ПЕРЕЖИВАННЯ»: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	291
Вілюжаніна Т.А. ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК РЕСУРС КОНСТРУЮВАННЯ ВЛАСНОГО ЖИТТЯ.....	293
Генералова О.М. ЕМОЦІЙНИЙ СУПРОВІД ПРОЦЕСУ ВІДТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ СТУДЕНТАМИ В СИТУАЦІЇ СТРЕСУ.....	296